

Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
MACIEJ SZPUNAR
2 päivänä toukokuuta 2019¹

Asia C-683/17

**Cofemel – Sociedade de Vestuário SA
vastaan
G-Star Raw CV**

(Ennakkoratkaisupyyntö – Supremo Tribunal de Justiça (ylin tuomioistuin, Portugali))

Ennakkoratkaisupyyntö – Tekijänoikeus ja lähioikeudet – Mallien oikeudellinen suoja –
Kappaleenvalmistusoikeus – Vaatteet

Johdanto

1. Soveltavan taiteen teosten oikeudellinen suoja on ollut olemassa käytännössä yhtä kauan kuin immateriaalioikeuksien suoja ylipäätään.² Sen on kuitenkin edelleen vaikeaa löytää paikkaansa immateriaalioikeusjärjestelmässä. Immateriaalioikeudet käsittävät kolme pääalaa: keksintöjen suojaamisen patenttioikeudella, henkisten luomusten suojaamisen tekijänoikeudella ja maineen suojaamisen tavaramerkkioikeudella. Soveltavan taiteen teokset ovat samalla kertaa sekä koriste- että käyttöesineitä, ja ne on tarkoitettu sekä taiteeksi että teolliseen tuotantoon, joten niille soveltuvat kaikki nämä kolme suojan muotoa, vaikkeivät ne vastaakaan täysin yhdenkään suojan muodon tavoitteita tai menetelmiä.³ Erityisesti Euroopassa on kehitetty niille tarkoitettuja sui generis -suojarjestelmiä, mutta tällainen suoja ei ole kuitenkaan noussut missään vaiheessa täysin erilliseen asemaan, vaan sitä voidaan edelleen soveltaa samanaikaisesti muiden suojan tyyppien kanssa.⁴

2. Käsiteltävässä asiassa on kyseessä nimenomaan sui generis -järjestelmän mukaisen mallisuojan soveltaminen samanaikaisesti tekijänoikeuden nojalla teoksille annettavan suojan kanssa. Näiden kahden suojajärjestelmän välinen suhde on herättänyt kautta aikojen hämmennystä niin lainsäätäjässä kuin oikeuskäytännössä, ja myös ristiriitoja on esiintynyt.

3. Soveltavan taiteen teosten hyödyllisyys ja käyttötarkoitus sekä se, että ne on tarkoitettu laajamittaiseen teollisuustuotantoon, antavat yhtäältä aiheen epäillä, soveltuvatko ne suojattaviksi tekijänoikeuden nojalla ja onko tällainen suoja sopusoinnussa aksiologisen perustansa (tekijän ja teoksen välinen henkilökohtainen yhteys) ja tarkoituksensa (korvaus luovasta henkisestä panoksesta) kanssa. Mallien suojaamiseen tekijänoikeuden nojalla liittyy kaksitahoinen vaara siitä, että suoja

1 Alkuperäinen kieli: ranska.

2 Yksi ensimmäisistä alaa koskevista säädöksistä oli Ranskassa Lyonin työtuomioistuimen perustamisesta 18.3.1806 annettu laki, joka antoi suojan Lyonin silkintuottajien suunnitteleuille malleille.

3 Ks. Fischman Afori, O., "Reconceptualizing Property in Designs", *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, nro 3, 2008, s. 1105–1178.

4 Ks. mallisuojan samanaikaisesta soveltamisesta immateriaalioikeuden alalla mm. Derclaye, E., Leistner, M., *Intellectual Property Overlaps: A European Perspective*, Hart Publishing, Oxford, 2011, sekä Tischner, A., *Kumulatywna ochrona wzornictwa przemysłowego w prawie własności intelektualnej*, C. H. Beck, Varsova, 2015.

laajenee liaksi tekijänoikeuden nojalla ja vapaa taloudellinen kilpailu estyy.⁵ Tästä syystä monissa oikeusjärjestyksissä on laadittu säädöksiä, joilla tekijänoikeuden nojalla annettava suoja varataan malleille, joiden taiteellinen arvo on suuri. Mainitsemisen arvoisia ovat Italian oikeuden scindibilità-oppi ja Saksan oikeuden Stufentheorie taikka massatuotteiden suojan voimassaoloajan rajaaminen Yhdistyneen kuningaskunnan oikeudessa.⁶

4. Toisaalta jotkin soveltavan taiteen teokset ovat kiistatta huomattavan omaperäisiä. Riittää, kun tarkastelee art decon tai bauhausin kaltaisia alan tyylejä. Sama pätee käsiteltävässä asiassa kyseessä olevalla toimialalla eli vaatetusteollisuudessa: haute couture -vaatekappaleet ovat yhtäläisiä – tai jopa pikemmin – taideteoksia kuin vaatteita. Soveltavan taiteen teoksia ei siis ole perusteltua sulkea ensi näkemältä tekijänoikeuden nojalla annettavan suojan ulkopuolelle pelkästään siitä syystä, että niillä on (myös) käyttötarkoitus. Myös muuntotyypisillä teoksilla, joiden kohdalla tekijänoikeuteen perustuva suoja on päivänselvää, voi sitä paitsi olla käyttötarkoituksia, vaikka ne ovat samalla omaperäisiä henkisiä luomuksia. Näin on erinäisten kirjallisten teosten, valokuvateosten ja jopa musiikkiteosten kohdalla.

5. Unionin lainsäätäjän valitsema vaihtoehto, jossa soveltavan taiteen teoksiin sovelletaan Ranskan oikeuskirjallisuudessa esitetyn taiteen yhtenäisyyden teorian⁷ hengessä samanaikaisesti sui generis -järjestelmän mukaista sekä tekijänoikeuden nojalla annettavaa suojaa, vaikuttaa näin ollen merkitykselliseltä.⁸ Kummankin suojajärjestelmän autonomia ja tavoitteiden toteutuminen on kuitenkin varmistettava.

6. Tällaisessa asiayhteydessä unionin tuomioistuimen on ratkaistava Supremo Tribunal de Justiça (ylin tuomioistuin, Portugali) nyt käsiteltävässä ennakkoratkaisupyynnössä esittämät oikeudelliset kysymykset.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Kansainvälinen oikeus

7. Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskevan Bernissä 9.9.1886 allekirjoitetun Bernin yleissopimuksen (Pariisin sopimuskirja 24.7.1971), sellaisena kuin se on muutettuna 28.9.1979 (jäljempänä Bernin yleissopimus),⁹ 2 artiklan 1 ja 7 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”1. Ilmaisu ’kirjalliset ja taiteelliset teokset’ käsittää kaikki kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alaan kuuluvat tuotteet, niiden ilmaisutapaan tai -muotoon katsomatta, kuten – – sovelletun taiteen teokset

--

--

5 Ks. tästä suojan heikkenemisestä kilpailun kustannuksella Yhdistyneen kuningaskunnan oikeuteen kuuluvan industrial copyright -oikeuden vuoksi mm. Bently, L., ”The Return of Industrial Copyright?”, *European Intellectual Property Review*, 2012, s. 654–672.

6 Ks. mm. em. teos Derclaye, E., Leistner, M., s. 200 ja 283; Marzano, P., ”Une protection mal conçue pour un produit bien conçu: l’Italie et sa protection des dessins et modèles industriels par le droit d’auteur”, *Revue internationale du droit d’auteur*, 2014, s. 118 sekä em. teos Tischner, A., s. 159–170.

7 Ks. mm. Pollaud-Dulian, F., *Propriété intellectuelle. Le Droit d’auteur, Economica*, Pariisi, 2014, s. 190–194 sekä Vivant, M., Bruguière, J.-M., *Droit d’auteur et droits voisins*, Dalloz, Pariisi, 2016, s. 255–257.

8 Joskin joidenkin oikeusoppineiden mukaan samanaikaisesti sovellettavan suojan periaate osoittaa, ettei immateriaalioikeusjärjestelmällä pystytä pitämään sen paisumista kurissa (Tischner, A., ”The role of unregistered rights – a European perspective on design protection”, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, nro 4, 2018, s. 303–314).

9 Euroopan unioni ei ole Bernin yleissopimuksen sopimuspuoli, mutta se on sopimuspuolena Marrakechissa 15.4.1994 allekirjoitetun Maailman kauppajärjestön perustamissopimuksen liitteenä 1 C olevassa teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista tehdystä sopimuksessa (jäljempänä TRIPS-sopimus), joka hyväksyttiin Uruguayin kierroksen monenvälisissä kauppaneuvotteluissa (1986–1994) laadittujen sopimusten tekemisestä Euroopan yhteisön puolesta yhteisön toimivaltaan kuuluvissa asioissa 22.12.1994 tehdyllä neuvoston päätöksellä 94/800/EY (EYVL 1994, L 336, s. 1) ja jonka 9 artiklan 1 kohdan mukaan sen sopimusvaltioiden on noudatettava Bernin yleissopimuksen 1–21 artiklaa.

7. Jollei tämän yleissopimuksen 7 artiklan 4 kappaleen^[10] määräyksistä muuta johdu, liittomaat voivat lainsäädännössään määrätä sovelletun taiteen teoksia sekä teollista muotoilua ja teollisia malleja koskevien lakien soveltamisalan samoin kuin näiden teosten, muotoilun tuotteiden ja mallien suojaamisen edellytykset. Teokset, joita niiden alkuperämaassa suojataan vain muotoilun tuotteina tai malleina, saavat toisessa liittomaassa vain sellaista erityissuojaa, jota tuossa maassa annetaan muotoilun tuotteille tai malleille; ellei tuossa maassa tällaista erityissuojaa anneta, suojataan näitä teoksia kuitenkin taiteellisina teoksina.

--”

8. TRIPS-sopimuksen 25 artiklassa määrätään seuraavaa:

”1. Jäsenten tulee säätää sellaisten itsenäisesti luotujen teollismallien suojasta, jotka ovat uusia tai omaperäisiä. --

2. Jokaisen jäsenen tulee varmistaa, että tekstiilituotteiden malleille myönnettävää suojaa koskevalla, erityisesti kustannuksiin, tutkintaan tai julkaisemiseen liittyvillä vaatimuksilla ei heikennetä kohtuuttomasti mahdollisuutta hakea tai saada sellaista suojaa. Jäsenet voivat harkintansa mukaan täyttää tämän velvoitteen joko teollismallia tai tekijän oikeutta koskevalla lainsäädännöllä.”

Unionin oikeus

9. Mallien oikeudellisesta suojasta 13.10.1998 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 98/71/EY¹¹ 17 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tämän direktiivin mukaisesti jäsenvaltiossa tai jäsenvaltion osalta rekisteröityä mallia koskevalla oikeudella suojattu malli voidaan suojata myös kyseisen valtion tekijänoikeuslain nojalla siitä päivästä lähtien, jona malli on luotu tai saatettu johonkin muotoon. Kukin jäsenvaltio määrää näin myönnettävän suojan laajuuden ja edellytykset sekä vaadittavan omaperäisyyden.”

10. Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2001/29/EY¹² 2 artiklan a alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että yksinoikeus sallia tai kieltää suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa kokonaan tai osittain tapahtuva kappaleen valmistaminen on:

a) tekijöillä teostensa osalta;

--”

¹⁰ Bernin yleissopimuksen 7 artiklan 4 kappale koskee mallien suoja-aikaa.

¹¹ EYVL 1998, L 289, s. 28.

¹² EYVL 2001, L 167, s. 10.

11. Saman direktiivin 9 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tämän direktiivin säännökset eivät vaikuta säännöksiin, jotka koskevat erityisesti patenteja, tavaramerkkejä, malleja, hyödyllisyysmalleja, puolijohdetuotteiden piirimalleja, typografisia merkkejä, ehdollista pääsyä, yleisradiopalvelujen pääsyä kaapeliverkkoihin, kansallisaarteiden suojaa, aineistojen tallentamis- tai luovuttamisvaatimuksia, kilpailun rajoituksia ja vilpillistä kilpailua koskevaa oikeutta, liikesalaisuutta, turvallisuutta, luottamuksellisuutta, tietosuojaa ja yksityisyyden suojaa, julkisten asiakirjojen saatavuutta tai sopimusoikeutta.”

12. Yhteisömallista 12.12.2001 annetun asetuksen N:o 6/2002¹³ 96 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Yhteisömallilla suojattu malli voi saada suojan myös jäsenvaltioiden tekijänoikeuslainsäädännön nojalla siitä päivästä lähtien, jona malli on luotu tai saatettu johonkin muotoon. Kukin jäsenvaltio määrää näin myönnettävän suojan laajuuden ja edellytykset sekä vaadittavan omaperäisyyden.”

Portugalin oikeus

13. Direktiivi 2001/29 on saatettu Portugalin lainsäädännön osaksi tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista annetulla lailla (Código do Direitos de Autor e dos Direitos Conexos), jonka 2 §:n 1 momentissa luetellaan tekijänoikeuden nojalla suojatut erityyppiset teokset seuraavasti:

”1. Kirjallisuuden, tieteiden ja taiteiden alan henkisiä luomuksia ovat lajista, ilmaisumuodosta, ansiokkuudesta, käytetystä viestintävälineestä ja tarkoituksesta riippumatta muun muassa seuraavat:

--

i) soveltavan taiteen teokset, mallit ja teollisen muotoilun tuloksena syntyneet teokset, jotka katsotaan taiteelliseksi luomukseksi, teollisoikeuksien suojasta riippumatta;

--”

Pääasia, asian käsittelyn vaiheet ja ennakkoratkaisukysymykset

14. G-Star Raw CV (jäljempänä G-Star) on Alankomaiden oikeuden mukaan perustettu yritys, joka suunnittelee, valmistaa ja myy vaatteita. G-Star käyttää oikeudenhaltijana tai yksinoikeuden antavien lisenssisopimusten nojalla merkkejä G-Star, G-Star Raw, G-Star Denim Raw, GS-Raw, G-Raw ja Raw. Näillä merkeillä myytyjä vaatteita ovat muun muassa Arc-mallin farkkuhousut sekä Rowdy-mallin hupparit ja t-paidat.

15. Cofemel – Sociedade de Vestuário, SA (jäljempänä Cofemel) on Portugalin oikeuden mukaan perustettu yritys, joka suunnittelee, valmistaa ja myy Tiffosi-merkkiä käyttäen erilaisia farkkuhousu-, huppari- ja t-paitamalleja.

16. G-Star nosti Portugalissa alimman oikeusasteen tuomioistuimessa 30.8.2013 kanteen, jossa se vaati lähinnä, että Cofemel määrätään lopettamaan G-Starin tekijänoikeuksien loukkaaminen ja luopumaan kaikesta G-Starin vastaisesta vilpillisestä kilpailusta, korvaamaan tästä aiheutunut vahinko ja maksamaan G-Starille uuden rikkomisen tapahtuessa päivittäinen uhkasakko rikkomisen lakkaamiseen saakka. G-Star väitti kanteessaan muun muassa, että tietyt Cofemelin myymät farkkuhousut, hupparit

¹³ EYVL 2002, L 3, s. 1.

ja t-paidat ovat malliltaan täsmälleen samat tai samankaltaiset kuin sen omat Arc- ja Rowdy-mallin farkkuhousut, hupparit ja t-paidat. G-Star esitti myös, että viimeksi mainitut ovat omaperäisiä henkisiä luomuksia ja tällaisina tekijänoikeuden nojalla suojattavia teollisen muotoilun tuloksena syntyneitä teoksia.

17. Tuomioistuin hyväksyi G-Starin nostaman kanteen osittain. Cofemel valitti kyseisestä tuomiosta Tribunal da Relação de Lisboaan (Lissabonin ylioikeus, Portugali), joka vahvisti tuomion.

18. Cofemel valitti edelleen Supremo Tribunal de Justiçaan, joka pitää toteen näytettynä ensinnäkin sitä, että joko G-Starin palveluksessa olevat tai sen lukuun toimivat suunnittelijat, jotka olivat luovuttaneet sopimuksella tekijänoikeutensa, ovat suunnitelleet Cofemelin kopioimat G-Starin vaatemallit. Toiseksi nämä vaatemallit ovat syntyneet muotimaailmassa innovatiivisina pidettyjen suunnittelun ja valmistusprosessien tuloksena. Kolmanneksi kyseisillä malleilla on tiettyjä erityispiirteitä (kuten kolmiulotteinen muoto, tiettyjen osien sijoittaminen, kokoamismalli ja värit), jotka toistuvat osittain Cofemelin vaatemaleissa. Tämän tilanteen huomioon ottaen Supremo Tribunal de Justiça pohtii, miten tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista annetun lain 2 §:n 1 momentin i kohtaa olisi tulkittava. Se tuo tältä osin esille, että kyseisessä säännöksessä tekijänoikeuden nojalla suojattuihin teoksiin luetaan selkeästi mukaan soveltavan taiteen teokset, mallit ja teollisen muotoilun tuloksena syntyneet teokset, jotka katsotaan taiteellisiksi luomuksiksi, mutta siinä ei kuitenkaan täsmennetä tällaisilta teoksilta kyseisen suojan saamiseksi vaadittua omaperäisyyttä.

19. Tässä tilanteessa Supremo Tribunal de Justiça on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

- ”1. Onko unionin tuomioistuimen direktiivin [2001/29] 2 artiklan a alakohdalle antama tulkinta esteenä kansalliselle lainsäädännölle, tässä tapauksessa Portugalin tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista annetun lain – – 2 §:n 1 momentin i kohdalle, jonka mukaan tekijänoikeuksien suoja koskee soveltavan taiteen teoksia, malleja tai teollisen muotoilun tuloksena syntyneitä teoksia, jotka antavat käytännöllisestä käyttötarkoituksestaan riippumatta esteettiseltä kannalta katsottuna erityisen, omaleimaisen visuaalisen vaikutelman ja joiden omaperäisyys on keskeinen suojan myöntämisen edellytys tekijänoikeuksien alalla?
2. Onko unionin tuomioistuimen direktiivin [2001/29] 2 artiklan a alakohdalle antama tulkinta esteenä kansalliselle lainsäädännölle, tässä tapauksessa [Portugalin tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista annetun lain] 2 §:n 1 momentin i kohdalle, jossa myönnetään tekijänoikeuksien suoja soveltavan taiteen teoksille, malleille tai teollisen muotoilun tuloksena syntyneille teoksille, jos ne erityisen tiukan taiteellista luonnetta koskevan arvioinnin perusteella sekä kulttuuripiireissä ja -instituutioissa vallitsevat käsitykset huomioon ottaen ovat niin ansiokkaita, että niitä voidaan pitää ’taiteellisina luomuksina’ tai ’taideteoksina’?”

20. Ennakkoratkaisupyyntö saapui unionin tuomioistuimeen 6.12.2017. Kirjallisia huomautuksia ovat esittäneet Portugalin, Tšekin, Italian ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitukset sekä Euroopan komissio. Pääasian asianosaiset, Portugalin, Tšekin ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitukset sekä komissio olivat edustettuina istunnossa, joka pidettiin 12.12.2018.

Arviointi

21. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedusteleo kahdella ennakkoratkaisukysymyksellään, jotka on käsiteltävä mielestani yhdessä, lähinnä, onko direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohta, sellaisena kuin unionin tuomioistuin sitä tulkitsee, esteenä sille, että malleja¹⁴ voidaan suojata tekijänoikeudella vain sillä edellytyksellä, että ne ovat luonteeltaan huomattavan taiteellisia, mikä ylittää muuntyyppisiä teoksia tavanomaisesti koskevat vaatimukset.

22. Tähän kysymykseen vastaaminen edellyttää unionin tekijänoikeuslainsäädännössä käytettyä teoksen käsitettä koskevan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön tarkastelua, ja lisäksi on arvioitava erityisesti Italian, Tšekin ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitusten esittämiä väitteitä, joiden mukaan malleilla on väitetysti erityinen asema unionin oikeuden mukaisessa järjestelmässä.

Teoksen käsitettä koskeva unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö

23. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mainitsemassa direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa ei itsessään määritellä, mitä on pidettävä teoksena. Kyseisessä säännöksessä annetaan vain tekijöille yksinoikeus sallia tai kieltää kappaleen valmistaminen teoksistaan. Teoksen käsitettä ei määritellä myöskään missään muussa kyseisen direktiivin säännöksessä. Kuten Tšekin hallitus väittää huomautuksissaan, jäsenvaltioiden tekijänoikeusjärjestelmien välillä olevat liian suuret erot ovat todennäköisesti estäneet yksimielisesti hyväksyttävissä olevan määritelmän antamisen. Tässä yhteydessä on tuotava esille, että jopa kansallisella tasolla on äärimmäisen vaikeaa, ellei jopa mahdotonta, laatia abstraktia määritelmää, joka kattaisi kaikki hyvin erilaiset tekijänoikeudella suojattavissa olevat kohteet ja jonka ulkopuolelle jäisivät samalla kohteet, jotka eivät ole tällaisia. Korkeintaan on mahdollista laatia luettelo, joka ei ole missään nimessä tyhjentävä, luovan työn aloista, joilla tekijänoikeuksia voidaan soveltaa, kuten on tehty Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleessa.

24. Tällaista säännösten aukkoa ei voida kuitenkaan jättää, sillä teoksen käsite on jokaisen tekijänoikeusjärjestelmän kulmakivi, koska se määrittää tekijänoikeuden aineellisen soveltamisalan. Kyseisen käsitteen yhtenäisen tulkinta on siis välttämätöntä unionin lainsäädäntöön perustuvan tekijänoikeusjärjestelmän yhdenmukaistamiseksi. Olisi nimittäin hyödytöntä yhtenäistää erilaiset tekijöille kuuluvat oikeudet, jos jäsenvaltiot voisivat vapaasti sisällyttää kohteita suojan soveltamisalaan tai jättää niitä sen ulkopuolelle joko lainsäädännön tai oikeuskäytännön kautta. Unionin tuomioistuimen olisi ennemmin tai myöhemmin pakko paikata tämä aukko vastatessaan ennakkoratkaisukysymyksiin, joita tekijänoikeudesta annettujen direktiivien soveltamista tietyssä yksittäistapauksessa epäilevät tuomioistuimet esittävät.

25. Koska direktiivissä 2001/29 itsessään ei määritellä teoksen käsitettä eikä anneta sen määrittelemistä jäsenvaltioiden lainsäädännön tehtäväksi, kyseessä on unionin oikeuden itsenäinen käsite.¹⁵ Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kohteen luokittelu ”teokseksi” tekijänoikeuden kannalta edellyttääkin, että se on ”omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä henkinen luomus”.¹⁶ Unionin tuomioistuin on johtanut kyseisen edellytyksen, joka koskee unionin oikeudessa

¹⁴ Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toistaa kysymyksissään Portugalin lainsäädännön sanamuodon: ”sovellettavan taiteen teokset, mallit ja teollisen muotoilun tuloksena syntyneet teokset”. Minusta nämä kolme termiä vaikuttavat kuitenkin sisältönsä puolesta synonyymeiltä. Tässä ratkaisuehdotuksessa tarkoitan joka tapauksessa kohteita, jotka voidaan pääasiassa kyseessä olevien kohteiden tavoin suojata malleina direktiivissä 98/71 tai asetuksessa N:o 6/2002 tarkoitetulla tavalla.

¹⁵ Ks. uusimmasta oikeuskäytännöstä tuomio 13.11.2018, Levola Hengelo (C-310/17, EU:C:2018:899, 33 kohta).

¹⁶ Tuomio 16.7.2009, Infopaq International (C-5/08, EU:C:2009:465, 37 kohta).

erityisesti direktiivillä 2001/29 yhdenmukaistetun tekijänoikeuden soveltamista, kyseisen direktiivin ja Bernin yleissopimuksen systematiikasta. Tämä edellytys ei silti ole unionin oikeuden keksintö, sillä se esiintyy useimmissa kansallisissa tekijänoikeutta koskevilla lainsäädännöissä ainakin Manner-Euroopan oikeusjärjestyksissä.¹⁷ Se siis kuuluu tavallaan jäsenvaltioiden oikeudellisiin perinteisiin.

26. ”Tekijänsä henkinen luomus” on tärkein osa teoksen määritelmää. Tätä määritelmää on täsmennetty sittemmin unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä: unionin tuomioistuimen mukaan kyse on tekijänsä henkisestä luomuksesta, kun se kuvastaa tekijänsä yksilöllisyyttä. Tästä on kysymys silloin, kun tekijä on teoksen toteutuksessa kyennyt ilmaisemaan luovia kykyjään tekemällä vapaita luovia ratkaisuja.¹⁸ Omaperäisyysedellytys ei sitä vastoin täyty, jos kyseisen kohteen osien ilmaisutavan ratkaisee niiden tekninen tehtävä, sillä idean toteuttamiseen käytettäviä tapoja on niin rajallinen määrä, että idea ja sen ilmaisu sekoittuvat keskenään. Tällainen tilanne ei mahdollista sitä, että tekijä voisi ilmaista luovuuttaan omaperäisellä tavalla ja päätyä lopputulokseen, joka muodostaa tekijänsä henkisen luomuksen.¹⁹ Vain tekijänsä henkinen luomus, siten kuin se on määritelty edellä, vastaa sellaista teosta, jota tekijänoikeus voi suojata. Tekijän henkisen työn tai taidon kaltaiset seikat eivät sellaisinaan voi oikeuttaa sitä, että tekijänoikeus suojaa kyseistä kohdetta, jos nämä työ ja taito eivät ilmaise mitään omaperäisyyttä.²⁰ Tekijänoikeussuojan kohteen on myös oltava tunnistettavissa riittävän tarkasti ja objektiivisesti.^{21 22}

Kyseisen oikeuskäytännön soveltaminen malleihin

27. Toisin kuin Tšekin hallitus väittää kirjallisissa huomautuksissaan, teoksen määrittelemisen tekijänsä henkiseksi luomukseksi ei koske pelkästään unionin oikeuden erityissäännösten soveltamisalaan kuuluvia aloja, joilla kyseinen kriteeri on ilmaistu nimenomaisesti, eli tietokantoja, valokuvia ja tietokoneohjelmia.²³

28. Unionin tuomioistuin on nimittäin soveltanut kyseistä kriteeriä ensimmäisen kerran direktiivin 2001/29 nojalla suojattuun kirjalliseen teokseen. Kuten olen jo todennut, unionin tuomioistuin on johtanut tämän kriteerin sekä kansainvälisen tekijänoikeuslainsäädännön että unionin tekijänoikeuslainsäädännön yleisestä systematiikasta. Vaikka unionin tuomioistuin on sitten soveltanut tätä kriteeriä valokuvien kaltaisiin unionin oikeuden erityissäännösten soveltamisalaan kuuluviin kohteisiin, se ei ole tehnyt näin kyseisten säännösten vaan aiemman oikeuskäytäntönsä perusteella.²⁴

17 Näin on muun muassa Saksan lainsäädännössä, jossa tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista 9.9.1965 annetun lain (Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte, Urheberrechtsgesetz) 2 §:n 2 momentissa säädetään, että ”tässä laissa tarkoitettuja teoksia ovat ainoastaan henkilökohtaiset henkiset luomukset”. Tämä käsitys toistuu Ranskan tekijänoikeuslainsäädännössä käytetyssä omaperäisyyden käsitteessä (Cour de cassationin täysistunnon 7.3.1986 antama tuomio Babolat v. Pachot, N:o 83-10477, julkaistu virallisessa lehdessä), Puolan lainsäädännössä (tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista 4.2.1994 annetun lain (ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych) 1 §:n 1 momentti) sekä Espanjan lainsäädännössä (immateriaalioikeuksista 24.4.1996 annetun lain (Ley de Propiedad Intelectual) 10 §). Anglosaksisten maiden copyright-järjestelmissä tilanne on toinen.

18 Tuomio 1.12.2011, Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, 88 ja 89 kohta).

19 Tuomio 22.12.2010, Bezpečnostní softwarová asociace (C-393/09, EU:C:2010:816, 49 ja 50 kohta).

20 Tuomio 1.3.2012, Football Dataco ym. (C-604/10, EU:C:2012:115, 33 kohta).

21 Tuomio 13.11.2018, Levola Hengelo (C-310/17, EU:C:2018:899, 40 kohta).

22 Olen hyödyntänyt oikeuskäytännön kuvailussa erityisesti ratkaisuehdotukseni Funke Medien NRW (C-469/17, EU:C:2018:870) 17 ja 18 kohtaa.

23 Kyseessä ovat tietokantojen oikeudellisesta suojasta 11.3.1996 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 96/9/EY (EYVL 1996, L 77, s. 20) 3 artiklan 1 kohta, tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajasta 12.12.2006 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/116/EY (EUVL 2006, L 372, s. 12) 6 artikla ja tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta 23.4.2009 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/24/EY (EUVL 2009, L 111, s. 16) 1 artiklan 3 kohta.

24 Ks. tuomio 1.12.2011, Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, 87 kohta) ja tuomio 7.8.2018, Renckhoff (C-161/17, EU:C:2018:634, 14 kohta).

29. Tästä seuraa nähdäkseni selkeästi, että tekijänsä henkisen luomuksen kriteeriä, sellaisena kuin se on esitetty unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä, voidaan soveltaa kaikentyyppisiin teoksiin. Tämä käy ilmi myös vaatimuksesta, jonka mukaan direktiiviä 2001/29 on sovellettava yhtenäisellä tavalla koko unionin alueella. Kaikki erot jäsenvaltioiden sisäisten oikeuksien välillä tekijänoikeuden suojan soveltamisalalla vaarantaisivat nimittäin tämän yhtenäisen soveltamisen.²⁵ En siis näe mitään syytä olla soveltamatta tätä kriteeriä malleihin ainakaan lähtökohtaisesti niiden tekijänoikeuden suojan osalta.

30. En ole myöskään vakuuttunut väitteestä, jonka Tšekin hallitus esitti istunnossa ja jonka mukaan tekijänsä henkisen luomuksen kriteeri liittyisi olennaisesti jokaiseen teokseen eikä se estäisi asettamasta kansallisessa oikeudessa tietyntyyppisille kohteille, kuten soveltavan taiteen teoksille, tiukempia vaatimuksia.

31. Tekijänsä henkisen luomuksen käsite antaa toki mahdollisuuden erottaa tekijänoikeudella mahdollisesti suojattavissa olevat kohteet niistä, joita sillä ei voida suojata.²⁶ Kyseinen kriteeri, jota unionin tuomioistuin on pitänyt myös omaperäisyyden kriteerinä,²⁷ on kuitenkin samalla enimmäisvaatimus, joka jäsenvaltioilla on oikeus asettaa tekijänoikeuden suojan nauttimiselle, riippumatta siitä, mikä on kyseisen kohteen taiteellisen toteutuksen taso. Unionin tuomioistuin on todennut tämän todella selvästi huomauttaessaan tuomiossaan Painer, että kun kyse on henkilökuvasta, direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa taattu suoja ei voi olla rajoitetumpi kuin suoja, jota muut teokset, mukaan lukien muut valokuvateokset, saavat.²⁸ Direktiivissä 2001/29 tai muissa näitä kysymyksiä koskevissa direktiiveissä ei nimittäin ole säännöksiä, joiden perusteella voitaisiin katsoa, että suojan laajuus voisi riippua mahdollisista eroista, joita erityyppisten teosten taiteellisessa toteutuksessa saattaa olla.²⁹ Jos suojan laajuutta ei voida rajoittaa tällä perusteella, ei sitä suuremmalla syyllä voida katsoa, ettei kyseistä suojaa voitaisi myöntää tällä perusteella lainkaan.

32. En myöskään katso, että soveltavan taiteen teoksille voitaisiin myöntää direktiivin 2001/29 perusteella eritasoista suojaa niiden taiteellisen arvon mukaan. Käsiteltävässä asiassa huomautuksia esittäneet Italian, Tšekin ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitukset katsovat kuitenkin, että tällainen seikka käy ilmi muista unionin oikeuden säännöksistä eli direktiivin 98/71 17 artiklasta ja asetuksen N:o 6/2002 96 artiklan 2 kohdasta. Arvioin siis seuraavaksi tätä seikkaa.

Direktiivin 98/71 17 artiklan ja asetuksen N:o 6/2002 96 artiklan 2 kohdan merkitys

33. Muistutan, että direktiivin 98/71 17 artiklassa vahvistetaan periaate, jonka mukaan mallit voivat saada suojaa samanaikaisesti sekä mallioikeuden että tekijänoikeuden nojalla. Artiklan toisen virkkeen mukaan kukin jäsenvaltio määrää tekijänoikeuteen perustuvan suojan laajuuden ja edellytykset sekä vaadittavan omaperäisyyden. Asetuksen N:o 6/2002 96 artiklan 2 kohta on muotoiltu vastaavasti.

34. Italian, Tšekin ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitusten mukaan kyseisissä säännöksissä annetaan jäsenvaltioille täysi harkintavalta päättää tekijänoikeuden suojan myöntämisessä malleille sovellettavista edellytyksistä, ja näin on direktiivin 2001/29 antamisesta huolimatta. Nämä hallitukset väittävät siis, että direktiivin 98/71 17 artikla on erityissäännös suhteessa direktiivin 2001/29 säännöksiin, sellaisina kuin unionin tuomioistuin niitä tulkitsee. Oikeuskirjallisuudessa suositaan vastaavaa näkemystä.³⁰

35. Olen toista mieltä ja arvioin jäljempänä kyseisen kannan tueksi esitettyjä erilaisia väitteitä, joita en pidä kovin vakuuttavina.

25 Ks. vastaavasti tuomio 13.11.2018, Levola Hengelo (C-310/17, EU:C:2018:899, 45 kohta).

26 Ks. mm. tuomio 22.12.2010, Bezpečnostní softwarová asociace (C-393/09, EU:C:2010:816, 46–48 kohta).

27 Tuomio 22.12.2010, Bezpečnostní softwarová asociace (C-393/09, EU:C:2010:816, 48 ja 49 kohta).

28 Tuomio 1.12.2011, Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, 98 kohta).

29 Tuomio 1.12.2011, Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, 97 kohta).

30 Ks. em. teos Bently, L.

36. Kuten direktiivin 98/71 17 artiklan ensimmäisestä virkkeestä käy eittämättä ilmi, kyseinen artikla koskee ennen kaikkea yksinomaan rekisteröityjä malleja. Jäsenvaltioille mahdollisesti annettu vapaus koskee siis ainoastaan tällaisia malleja. Euroopan unionissa valtaosaa malleista ei ole kuitenkaan rekisteröity.³¹ Kuten käsiteltävässä asiassa esitetyn ennakkoratkaisupyynnön sisällöstä käy ilmi, pääasiassa kyseessä olevien mallien kohdalla tilanne on nimenomaan tämä. Päätelyn on näin ollen mielestäni olennaisempi perustua asetuksen N:o 6/2002 96 artiklan 2 kohtaan. Kyseisessä asetuksessa säädetään nimittäin kolmeen vuoteen rajatusta kaikkien mallien suojasta Euroopan unionissa edellyttäen, että malli on uusi ja omaperäinen; rekisteröinti ei ole välttämätöntä.

37. On totta, että asetuksen N:o 6/2002 96 artiklan 2 kohta vaikuttaa sanamuotonsa perusteella sellaiselta, että siinä annetaan jäsenvaltioille laaja harkintavalta päättää malleille myönnettävän tekijänoikeuden suojan edellytyksistä. Tämä harkintavalta annetaan kuitenkin sillä edellytyksellä, että tekijänoikeutta koskeva lainsäädäntö yhdenmukaistetaan unionin tasolla, mikä vahvistetaan kyseisen asetuksen johdanto-osan 32 perustelukappaleessa, jonka mukaan on niin, että ”koska tekijänoikeutta koskevaa lainsäädäntöä ei ole täysin yhdenmukaistettu, on tärkeää vahvistaa yhteisömallin ja tekijänoikeuden antaman suojan samanaikaisen soveltamisen periaate, samalla kun jäsenvaltioille jätetään oikeus päättää tekijänoikeudellisen suojan laajuudesta ja siitä, millä edellytyksillä tätä suojaa annetaan”.³² Asetuksen N:o 6/2002 perusteluista³³ käy vieläkin selvemmin ilmi, että asetuksen N:o 6/2002 nykyisessä 96 artiklan 2 kohdassa valittu ratkaisu on tarkoitettu väliaikaiseksi, kunnes tekijänoikeutta koskeva lainsäädäntö on yhdenmukaistettu.

38. Mielestäni on siis selvää, että koska tämä yhdenmukaistaminen on toteutettu erityisesti direktiivillä 2001/29, sellaisena kuin unionin tuomioistuin sitä tulkitsee, jäsenvaltioille asetuksen N:o 6/2002 96 artiklan 2 kohdassa annettua harkintavaltaa rajoittavat kyseisen direktiivin perusteella niille kuuluvat velvollisuudet. Olisi nimittäin yllättävää, jos unionin lainsäädännössä olevien viittausten jäsenvaltioiden lainsäädäntöön katsottaisiin vapauttavan kyseiset valtiot velvollisuuksista, joita niille on asetettu viittauksen kattamalla alalla muissa unionin säädöksissä, riippumatta siitä, ovatko nämä säädökset aiempia vai myöhempiä. Tällainen viittaus koskee väistämättä kansallista lainsäädäntöä sellaisena, jollaiseksi se muotoutuu unionin oikeudesta johtuvien negatiivisten ja positiivisten velvoitteiden vaikutuksesta.

39. En ole tältä osin vakuuttunut Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen väitteestä, joka koskee asetuksen N:o 6/2002 antamista direktiiviä 2001/29 myöhemmin. On totta, että kyseinen asetus on annettu vasta 12.12.2001, kun taas direktiivi 2001/29 on annettu 22.5.2001. Ensimmäinen asetuksen N:o 6/2002 nykyistä 96 artiklan 2 kohtaa vastaava teksti, tosin toisin muotoiltuna, sisältyi jo kyseistä asetusta koskeneeseen komission ensimmäiseen ehdotukseen, joka oli päivätty 3.12.1993 eli huomattavasti direktiiviä 2001/29 koskenutta ensimmäistä ehdotusta aiemmin.³⁴ Tämän jälkeen kumpaakin säädöstä koskeva lainvalmistelu eteni samanaikaisesti. Toiseksi direktiivin 2001/29 kansallisen lainsäädännön osaksi saattamisen määräaika päättyi vasta 22.12.2002, kun taas asetus N:o 6/2002 tuli voimaan saman vuoden maaliskuun alussa. Kyseisen asetuksen tullessa voimaan tekijänoikeutta koskevaa lainsäädäntöä ei siis ollut yhdenmukaistettu direktiivillä 2001/29, sillä jäsenvaltioilla ei ollut vielä tuolloin velvollisuutta saattaa kyseisen direktiivin säännökset lainsäädäntönsä osaksi. Se, että asetus N:o 6/2002 on annettu muodollisesti myöhemmin kuin direktiivi 2001/29, ei muuta mitenkään näiden kahden säädöksen välisen suhteen arviointia: direktiivistä 2001/29 johtuvat velvollisuudet rajoittavat jäsenvaltioille kyseisen asetuksen 96 artiklan 2 kohdassa annettua harkintavaltaa.

31 Ks. Tischner, A., ”The role of unregistered rights – a European perspective on design protection”, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, nro 4, 2018, ja siinä mainitut teokset.

32 Direktiivin 98/71 johdanto-osan kahdeksas perustelukappale on muotoiltu vastaavasti.

33 COM(93) 342 final, 3.12.1993, s. 53–55.

34 KOM(97) 628 lopullinen, 21.1.1998.

40. En ole vakuuttunut myöskään väitteestä, joka koskee direktiiviin 98/71 tai asetukseen N:o 6/2002 liittyvää lainvalmistelua.³⁵ Vaikka komissiolla oli kunnianhimoisemmat tavoitteet ja vaikka lopulta päätettiin, ettei tuolloin ollut sopiva hetki yhdenmukaistaa tekijänoikeutta jäsenvaltioissa malleja koskevilla säädöksillä, ei tämä tarkoita, että mallien suojaamista tekijänoikeudella olisi pidettävä poikkeuksena ikuisuuksiin asti sen jälkeen, kun yhdenmukaistaminen toteutuisi. Vaikka unionin oikeuden säädöksiin liittyvä lainvalmistelu voi antaa arvokasta osviittaa unionin lainsäätäjän valintojen taustalla olevista syistä, lainvalmistelusta selville saatavia seikkoja ei voi kuitenkaan asettaa etusijalle kyseisten säännösten sanamuotoon ja rakenteeseen nähden. Säädökseen (direktiiviin 98/71 tai asetukseen N:o 6/2002) liittyvän lainvalmistelun perusteella ei kannata etenkään tehdä päätelmiä toisen säädöksen (direktiivin 2001/29) tulkinnasta tai soveltamisalasta.

41. Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus vetoaa kantansa tueksi direktiivin 2001/29 9 artiklaan, jonka mukaan kyseinen direktiivi ei vaikuta unionin oikeuden säännöksiin, jotka koskevat erityisesti malleja, direktiivin 98/71 17 artikla³⁶ mukaan lukien. Olen puolestani sitä mieltä, ettei kyseisellä direktiivin 2001/29 artiklalla voida perustella myöskään tätä väitettä. On nimittäin ilmeistä, ettei tekijänoikeutta koskeva direktiivi 2001/29 voi vaikuttaa muita aloja, kuten mallioikeutta, koskeviin säännöksiin. Direktiivin 98/71 17 artikla ei ole kuitenkaan, kuten ei asetuksen N:o 6/2002 96 artiklan 2 kohtakaan, mallioikeuden alaa koskeva säännös, vaan se koskee tekijänoikeutta. Toisenlainen tulkinta merkitsisi sitä, että soveltavan taiteen teosten suojaaminen tekijänoikeuden nojalla on mallioikeutta koskevan lainsäädännön tehtävä, vaikka nämä kaksi alaa ovat toisistaan erilliset. Direktiivin 2001/29 9 artiklaa ei siis pidä tulkita siten, että sillä jätetään mallit direktiivillä 2001/29 toteutetun yhdenmukaistamisen ulkopuolelle.

42. Joka tapauksessa on niin, että vaikka unionin lainsäätäjällä olisi halunnut poiketa näin merkittävästi yhdenmukaistetusta tekijänoikeuslainsäädännöstä, se ei olisi tehnyt tätä implisiittisesti eri unionin oikeuden säädöksissä, vaan se olisi tehnyt sen selvästi ja nimenomaisesti esimerkiksi direktiivin 2001/29 1 artiklassa, jossa määritellään direktiivin soveltamisala.

43. Tšekkin hallitus lisää, että kuten direktiivin 2001/29 otsakkeesta käy ilmi, direktiivillä yhdenmukaistetaan ainoastaan tekijänoikeuden tietyt piirteet tietoyhteiskunnassa. En kuitenkaan näe, miten tämä toteutus toisi uutta tukea sen esittämille, soveltavan taiteen teosten suojausta koskeville väitteille.

44. On totta, että direktiivissä 2001/29 jätetään sen soveltamisalan ulkopuolelle tärkeitä osia tekijänoikeudesta, kuten moraaliset oikeudet, oikeuksien yhteishallinnointi ja näiden oikeuksien puolustaminen (8 artiklan hyvin yleisluonteista säännöstä lukuun ottamatta). G-Star vetoaa pääasiassa kuitenkin tekijän yksinoikeuteen sallia tai kieltää kappaleen valmistaminen teoksestaan. Tämä oikeus on yhdenmukaistettu kattavasti direktiivillä 2001/29. On niin ikään totta, että erityisesti englanninkielisessä kirjallisuudessa direktiivi 2001/29 luokitellaan usein ”tietoyhteiskuntaa koskeväksi direktiiviksi” (Information Society Directive). Vaikuttaa siltä, että osa oikeusoppineista tekee tämän epävirallisen nimityksen perusteella virheellisiä ja liian pitkälle meneviä päätelmiä. Vaikka direktiivin 2001/29 1 artiklan 1 kohdassa annetaan tietoyhteiskunnalle erityinen asema, kyseisen direktiivin säännöksiä voidaan nimittäin soveltaa yhtä lailla erotuksetta kaikissa ympäristöissä riippumatta siitä, onko kyse tietoyhteiskunnasta. Sillä seikalla, että mallit ovat tavallisesti konkreettisia reaali maailman³⁷ esineitä, ei voida perustella mitenkään niiden jättämistä kyseiseen direktiiviin perustuvan suojan ulkopuolelle.

35 Tämä väite on esitetty oikeuskirjallisuudessa, ks. mm. em. teos Bently, L.

36 Samoin kuin nähdäkseni myös asetuksen N:o 6/2002 96 artiklan 2 kohta.

37 Vastakohtana virtuaalitodellisuudelle.

45. Kyseisten hallitusten väitettä ei voida perustella myöskään kansainvälisellä oikeudella. Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleessa jätetään kylläkin tekijänoikeuden soveltamista malleihin koskeva kysymys allekirjoittajavaltioiden harkintavaltaan. Kyseisen yleissopimuksen soveltaminen ei kuitenkaan vaikuta unionin oikeudesta johtuviin jäsenvaltioiden velvollisuuksiin. Jos unionin oikeus rajoittaa jäsenvaltioiden valinnanvapautta, ei valinnanvapautteen perustuva Bernin yleissopimuksen määräys voi näin ollen estää tätä rajoittamista. Muunlainen päätelmä olisi vastoin SEUT 351 artiklan toista alakohtaa. Sama pätee TRIPS-sopimuksen 25 artiklaan.

46. Vaikka Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappale olisi katsottava direktiivistä 2001/29 johtuvia jäsenvaltioiden velvoitteita koskevaksi poikkeusmääräykseksi, olisi sovellettava myös kyseisen kappaleen toista virkettä, jossa vahvistetaan allekirjoittajavaltioiden vastavuoroisuuden periaate mallien suojaamisessa. Kyseisen määräyksen mukaan alkuperämaassa vain malleina suojatut esineet saavat toisessa maassa ainoastaan tällaista erityissuojaa, paitsi jos kyseisessä maassa ei anneta tällaista erityissuojaa, missä tapauksessa ne suojataan tekijänoikeudella. Tämän sisämarkkinasääntöjen vastaiseen syrjintään jäsenvaltioiden välisissä suhteissa johtavan vastavuoroisuuden periaatteen poistaminen oli nimenomaan yksi asetuksen N:o 6/2002 96 artiklan 2 kohdan tavoitteista.³⁸

47. Väite, jonka mukaan direktiivin 98/71 17 artiklassa annettaisiin jäsenvaltioille mahdollisuus poiketa unionin tekijänoikeutta koskevista säännöksistä, kumoutuu kyseisen säännöksen tulkintaa koskevalla unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöllä. Unionin tuomioistuin on katsonut malleille annettavan tekijänoikeussuojan voimassaoloaikaa koskevassa tuomiossa Flos,³⁹ että jäsenvaltioiden mahdollisuus määrätä tämän suojan laajuus ja edellytykset ei voinut koskea tämän suojan voimassaoloaikaa, joka on jo yhdenmukaistettu unionin laajuisesti direktiivillä 93/98/ETY.⁴⁰ Direktiivin 2001/29 osalta voidaan päätellä samoin: tällä direktiivillä, sellaisena kuin unionin tuomioistuin sitä tulkitsee, on yhdenmukaistettu tekijöiden taloudelliset oikeudet, samoin kuin teoksen käsite, joka on perustavan tärkeä näiden oikeuksien yhtenäisen soveltamisen takaamiseksi, joten nämä kysymykset eivät sisälly jäsenvaltioille direktiivin 98/71 17 artiklassa ja analogisesti asetuksen N:o 6/2002 96 artiklan 2 kohdassa annettuun mahdollisuuteen. Asetun tässä samalle kannalle kuin komissio huomautuksissaan.

48. Direktiivin 98/71 17 artiklaa ja asetuksen N:o 6/2002 96 artiklan 2 kohtaa on siis tulkittava siten, että niissä vahvistetaan samanaikaisesti sovellettavan suojan periaate: soveltavan taiteen teosta ei pidä jättää tekijänoikeuden nojalla annettavan suojan ulkopuolelle pelkästään siitä syystä, että sille voidaan myöntää mallina sui generis -suoja. Näitä säännöksiä ei voida kuitenkaan tulkita direktiivin 2001/29 säännöksiä tai muita tekijänoikeuksista annettuja unionin säännöksiä koskevaksi poikkeukseksi.

Välipäätelmä

49. Tässä vaiheessa katson siis, että ennakkoratkaisukysymyksiin on vastattava siten, että direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohta, sellaisena kuin unionin tuomioistuin sitä tulkitsee, on esteenä sille, että malleille annetaan tekijänoikeuden suoja vain silloin, kun ne ovat luonteeltaan huomattavan taiteellisia, mikä ylittää muuntyyppisiä teoksia tavanomaisesti koskevat vaatimukset.

38 Ks. kyseisen asetuksen perustelut (COM(93) 342 final, s. 56).

39 Tuomio 27.1.2011 (C-168/09, EU:C:2011:29, 39 kohta).

40 Tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta 29.10.1993 annettu neuvoston direktiivi (EYVL 1993, L 290, s. 9), joka on korvattu direktiivillä 2006/116.

Mallien suojaamista tekijänoikeuden nojalla koskevat loppuhuomautukset

50. Edellä esitetystä huolimatta en haluaisi antaa sellaista vaikutelmaa, että sivuutan tai aliarvioin niin käsiteltävässä asiassa huomautuksia esittäneiden hallitusten kuin muutamien oikeusoppineiden⁴¹ ilmaiseman huolen niistä haittavaikutuksista, joita mallien liiallisesta suojaamisesta tekijänoikeuden nojalla voisi aiheutua.

51. Asetuksessa N:o 6/2002 säädetyin kaltainen mallien sui generis -suoja soveltuu nimittäin hyvin näiden suojattavien kohteiden erityisominaisuuksiin; kyseessä ovat massatuotannolla valmistetut tavanomaiset käyttöesineet, joilla voi kuitenkin olla myös omaperäisiä suojattavia esteettisiä ominaisuuksia. Tämä suoja on voimassa riittävän kauan, jotta kyseisen mallin valmistamiseen panostetusta investoinnista tulee kannattavaa,⁴² rajoittamatta kuitenkaan kilpailua liiaksi. Kyseisen suojan myöntämisen edellytykset, jotka perustuvat omaperäisyyteen ja uutuuteen, sekä mallioikeuden loukkaamisen määrittämisessä sovellettava peruste, yleisvaikutelma,⁴³ soveltuvat näiden kohteiden todelliseen markkinatilanteeseen.

52. Jos samalle kohteelle on kuitenkin liian helppoa saada suoja tekijänoikeuden nojalla ilman mitään muodollisuuksia, jos tätä suojaa sovelletaan kohteen luomisesta lähtien uutuutta edellyttämättä ja jos suoja on voimassa käytännössä loputtomiin oikeudenhaltijan mallista hyötymisen osalta,⁴⁴ on vaarana, että tekijänoikeusjärjestelmä syrjäyttää malleille tarkoitettua sui generis -järjestelmää. Tällä syrjäyttämällä olisi useita kielteisiä vaikutuksia: tekijänoikeuden arvo laskisi, kun suojattaviksi haettavat luomukset olisivat todellisuudessa tavanomaisia, ja kilpailulle aiheutuisi haittaa suojan liian pitkää voimassaoloajasta tai oikeudellista epävarmuutta aiheutuisi siitä, etteivät kilpailijat pystyisi ennakoimaan, onko malli, jonka sui generis -suoja on päättynyt, suojattu myös tekijänoikeudella.

53. Nämä huolet selittävät sen, miksi soveltavan taiteen teosten suojaamista tekijänoikeudella on rajoitettu tämän ratkaisuehdotuksen johdannossa mainituissa kansallisissa immateriaalioikeusjärjestelmissä. Kuten esitin ennakkoratkaisukysymyksiin ehdottamassani vastauksessa, unionin tekijänoikeusjärjestelmä ei sitä vastoin sisällä mitään oikeudellista perustaa tällaiselle rajoittamiselle, vaan soveltavan taiteen teokset suojataan tekijänsä henkisinä luomuksina samoin perustein kuin muuntyyppiset teoksetkin.

54. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että kansallisten tuomioistuinten tiukka suhtautuminen tekijänoikeuslainsäädännön soveltamiseen voisi auttaa korjaamaan hyvin pitkälti tämäntyyppisen suojan ja mallien sui generis -suojan samanaikaisesta soveltamisesta aiheutuvat ongelmat. Mallien suoja ei ole nimittäin tarkoitus jatkaa tekijänoikeuden nojalla 70 vuotta tekijän kuoleman jälkeen, vaan tekijänoikeudella pyritään toteuttamaan sen erityiset tavoitteet soveltavan taiteen teosten osalta tekijänoikeutta koskevien säännösten avulla.

41 Ks. mm. em. teos Bently, L. sekä Tischner, A., ”The role of unregistered rights – a European perspective on design protection”, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, nro 4, 2018.

42 Asetuksen N:o 6/2002 mukaan voimassaoloaika on rekisteröimättömillä malleilla kolme vuotta ja rekisteröidyillä malleilla viisi vuotta, joka voidaan uusia enintään 25 vuodeksi, mikä on riittävä, sillä vaatetusteollisuudessa keskivertomallilla on kaupallista arvoa noin neljän vuoden ajan ja jopa vähemmän (yksi tai kaksi kautta) (ks. Tischner, A., ”The role of unregistered rights – a European perspective on design protection” ja Van Keymeulen, E., ”Copyrighting couture or counterfeit chic? Protecting fashion design: a comparative EU-US perspective”, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, nro 10, 2012, s. 728–737).

43 Ks. asetuksen N:o 6/2002 4 ja 10 artikla.

44 Tekijänoikeuteen perustuva suoja on nimittäin voimassa koko tekijän elinajan ja 70 vuotta hänen kuolemansa jälkeen.

55. Tekijänoikeudella ja mallioikeudella on eri tavoitteet. Viimeksi mainitulla suojataan mallien luomiseen panostettua investointia kilpailijoiden kopioimista vastaan. Tekijänoikeudessa ei sen sijaan huomioida tätä kilpailulta suojaamista. Dialogi, inspiraation haku ja uudelleenmuotoilu ovat päinvastoin olennainen osa henkistä luomista, eikä tekijänoikeudella pyritä estämään näitä.⁴⁵ Tekijänoikeudella suojataan ainakin taloudellisten oikeuksien kautta mahdollisuus teoksen taloudelliseen hyödyntämiseen teosta sellaisenaan rajoittamatta.

56. Nämä erilaiset tavoitteet vastaavat erilaisia menetelmiä ja suojan periaatteita.

57. Vaikka ensinnäkin tekijänoikeudessa käytetty omaperäisyyden kynnyksarvo ei ole yleensä kovin korkealla, se on kuitenkin olemassa. Suojan antaminen edellyttää, että tekijän toiminta on ollut vapaata ja luovaa. Pelkkään tekniseen lopputulokseen perustuvia ratkaisuja ei voida suojata,⁴⁶ eikä myöskään työtä, joka ei ole lainkaan luovaa.⁴⁷ Käyttöesineiltä ei ole vastaavasti tarpeen vaatia erityisen korkeaa taiteellisuuden tasoa muuntyyppisiin teoksiin verrattuna, vaan riittää, että *tekijänsä henkisen luomuksen* kriteeriä sovelletaan kirjaimellisesti. Kaikilla käyttöesineillä on visuaalinen ilme, joka syntyy suunnittelijan työn tuloksena. Kaikkia visuaalisia ilmeitä ei kuitenkaan suojata tekijänoikeudella.

58. Toiseksi tekijänoikeus perustuu idean ja idean pohjalta syntyvän ilmaisun väliseen eroon, ja vain ilmaisu on suojattu. Soveltavan taiteen teosten kohdalla tätä kahtiajakoa voivat nähdäkseni lieventää ne kilpailunvastaiset vaikutukset, joita soveltavan taiteen teosten tekijänoikeudella suojaamisesta aiheutuu. Havainnollistan esittämäni ottamalla esimerkiksi pääasiassa kyseessä olevat kohteet.

59. Ennakkoratkaisupyynnön mukaan pääasian kantaja on hakenut suojaa

”[mallistonsa huppareille ja t-paidoille], joilla on useita ominaispiirteitä, kuten paidan rintamuksessa oleva painokuva, väriyhdistelmä, vatsaosassa olevan taskun sijoittamispaikka ja taskun kiinnitykset – –” ja

”[mallin farkkukousuille, joilla] on ominainen muotonsa, joka syntyy, kun jokainen kolmesta erillisestä palasta leikataan ja yhdistetään. Eripituisia ja -muotoisia paloja käyttämällä luodaan lahkeisiin – – 3D-efekti, jossa kangas vaikuttaa taittuvan sisään ja taaksepäin ja kiertyvän näin käyttäjän jalkojen muotoa mukaillen (kiertävä efekti). Muita kiertävää efektiä voimistavia tekijöitä ovat mallin kummassakin lahkeessa polvien kohdalla olevat muotolaskokset.”

60. Kyseisten kohteiden arviointi suojattaviksi teoksiksi ja mahdollisen oikeudenloukkauksen toteaminen tosiseikkojen perusteella on tietenkin yksin kansallisen tuomioistuimen tehtävä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että ominaisuuksia, kuten ”erityinen muotoihin, väreihin, sanoihin ja numeroihin perustuva yhdistelmä”, ”väriyhdistelmä” ja taskujen sijoittaminen vatsaosaan taikka ”kolmesta palasta koostuva leikkaus”, jonka kopioinnista Cofemelia moititaan, olisi arvioitavana ideoina, joiden pohjalta voi syntyä erilaisia ilmaisuja, tai jopa toiminnallisina ratkaisuina,⁴⁸ eikä niillä tällöin pitäisi olla tekijänoikeuteen perustuvaa suojaa.

61. Vedotessaan siihen, että vuonna 1996 julkistettu G-Star Elwood -malli on ollut (aikanaan) innovatiivinen ja omaleimainen, G-Star vaikuttaa lisäksi pyrkivän suojaamaan tekijänoikeudella tosiasiaa mainettaan ja tuotteidensa erottamiskykyä; tällainen suoja perustuu tavallisesti tavaramerkkioikeuteen.

45 Tiettyjen lähioikeuksien kohdalla voi olla toisin: esimerkiksi äänitteiden yhteydessä on toisinaan hankala puhua inspiraatiosta (ks. ratkaisuehdotukseni Pelham ym. (C-476/17, EU:C:2018:1002, EU:C:2018:1002).

46 Tuomio 22.12.2010, *Bezpečnostní softwarová asociace* (C-393/09, EU:C:2010:816, 49 ja 50 kohta).

47 Tuomio 1.3.2012, *Football Dataco* ym. (C-604/10, EU:C:2012:115, 33 kohta).

48 Hupparin selkään sijoitetusta taskusta ei olisi juurikaan hyötyä.

62. On totta, ettei tekijänoikeuden loukkaamisen edellytyksenä saa olla milloinkaan kappaleen valmistaminen koko teoksesta. Myös teoksen eri osia suojataan sillä edellytyksellä, että ne sisältävät tiettyjä osatekijöitä, jotka ovat ilmaus kyseisen teoksen tekijän henkisestä luomistyöstä.⁴⁹ Näiden osien on lisäksi oltava teoksen varsinaisia osia, ei pelkkiä teoksessa ilmaistuun ideaan perustuvia osatekijöitä. Asian ratkaisevan tuomioistuimen on arvioitava tätä seikkaa tapauskohtaisesti. Tämän arvioinnin yhteydessä kyseisen tuomioistuimen on myös varmistettava, että suojan kohde voidaan tunnistaa riittävän tarkasti.⁵⁰

63. Kolmanneksi tekijänoikeus eroaa mallioikeudesta siinä, miten suojattujen yksinoikeuksien loukkausta arvioidaan. Asetuksen N:o 6/2002 10 artiklan 1 kohdan mukaan mallioikeudella annetaan suoja kaikkia sellaisia malleja vastaan, ”joista asiantunteva käyttäjä ei saa erilaista yleisvaikutelmaa”. Tätä erilaisen yleisvaikutelman käsitettä ei tunneta lainkaan tekijänoikeuden alalla.

64. Tekijänoikeudella suojataan konkreettinen teos, ei teosta, jolla on tällainen visuaalinen ilme.⁵¹ Kahden valokuvaajan samasta näkymästä samalla hetkellä ottamista valokuvista ei välttämättä saa erilaista yleisvaikutelmaa. Mallioikeuden alalla valokuvansa ensimmäisenä julkaissut voisi vastustaa toisen ottaman valokuvan julkaisemista. Näin ei voi tehdä tekijänoikeuden alalla, jossa samanaikainen luominen – edellyttäen, että se on todella omaperäistä – on laillista ja syntyvä teos saa täysimääräisen suojan itsenäisenä teoksena. Sama pätee luomiseen, jossa inspiraationlähteenä ovat aiemmat teokset. Siltä osin kuin tätä luomista ei katsota luvattomaksi kappaleen valmistamiseksi toisen tekemän teoksen omaperäisistä osista, ei kyseessä ole tekijänoikeuksien loukkaus riippumatta siitä, onko yleisvaikutelma erilainen.

65. Tekijänoikeuden nojalla mallin luoja voi siis vastustaa sellaisen mallin julkaisemista ja käyttöä, josta ei saa erilaista yleisvaikutelmaa, vain siinä tapauksessa, että luoja pystyy osoittamaan, että kyseessä on kappaleen valmistaminen mallin omaperäisistä osista.

66. Kun tuomioistuimessa nostettu kanne koskee mallin suojaamista tekijänoikeudella, on tuomioistuimen otettava huomioon nämä seikat ja eriteltävä, mitä mallien mahdollinen sui generis -suoja ja tekijänoikeuden nojalla annettava suoja pitävät sisällään, näiden kahden suojajärjestelmän välisen sekaannuksen välttämiseksi.

Ratkaisuehdotus

67. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Supremo Tribunal de Justiçan ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

1. Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2001/29/EY 2 artiklan a alakohta, sellaisena kuin unionin tuomioistuin sitä tulkitsee, on esteenä sille, että malleille annetaan tekijänoikeuden suoja vain silloin, kun ne ovat luonteeltaan huomattavan taiteellisia, mikä ylittää muuntotyypisiä teoksia tavanomaisesti koskevat vaatimukset.
2. Kun kansallisessa tuomioistuimessa nostetaan mallin suojaamista tekijänoikeudella koskeva kanne, on kansallisen tuomioistuimen otettava huomioon kyseisen oikeuden erityiset tavoitteet ja menetelmät, kuten se, ettei oikeudella suojata ideoita vaan ilmaisuja, sekä yksinoikeuksien loukkaamisen arvioinnissa sovellettavat kriteerit. Kansallinen tuomioistuin ei voi kuitenkaan soveltaa tekijänoikeuden nojalla annettavaan suojaan mallisuoja koskevia erityisiä kriteerejä.

49 Tuomio 16.7.2009, Infopaq International (C-5/08, EU:C:2009:465, 39 kohta).

50 Tuomio 13.11.2018, Levola Hengelo (C-310/17, EU:C:2018:899, 40 kohta).

51 Markiewicz, R., *Ilustrowane prawo autorskie*, Wolters Kluwer, Varsova, 2018, s. 79.